

ORTAK DERSLER

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ I

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYDIN

UZÖM

Ünite: 12

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE ASKERİ VE SİYASİ GELİŞMELER

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet AYDIN

İÇİNDEKİLER

12.1. SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ.....	3
12.1.1. Savaşın Hazırlıkları.....	3
12.1.2. Savaşın Başlaması ve Sonuçları.....	4
12.2. KARS ANTLAŞMASI (13 EKİM 1921).....	5
12.3. ANKARA İTİLAFNAMESİ (20 EKİM 1921)	5
12.4. BÜYÜK TAARRUZ.....	6
12.5. BÜYÜK TAARRUZ'UN MİLLİ MÜCADELE İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	10
12.6. KAYNAKÇA.....	11

12.1. SAKARYA MEYDAN MUHAREBESİ

12.1.1. Savaşın Hazırlıkları

Mustafa Kemal Paşa ordunun Sakarya'nın doğusuna çekilmesi kararını verdiği zaman bunun bir takım sakıncalar doğuracağını tahmin etmişti. Fakat askerlik stratejisi gereği en doğru yolun bu olduğu da bir gerçektir. Asker sayısı bakımından neredeyse Türk askerinin iki katı bir mevcuda sahip Yunan ordusu karşısında Eskişehir mevzilerinde Türk ordusunun yok olma ihtimali vardı. İşte bu gerekçelerle Yunan Ordusu ve Türk Ordusu arasına mesafe koyarak gerekli tedbirleri almak gerekiyordu. Bu durum o zor zamanda TBMM'de yeni bir krizin patlamasına neden olmuştur. TBMM'de Mustafa Kemal'e karşı bir muhalefetin olduğu bilinmektedir. İşte bu muhalif grup bu kötü durumdan Mustafa Kemal'i sorumlu tutmaya başlamışlardı. Muhalifler, "ordu nereye gidiyor, millet nereye götürülüyor? Bu gidişin elbet bir sorumlusu vardır, o nerededir? Onu göremiyoruz. Bugünkü acıklı halin, feci durumun hakiki sorumlusunu ordunun başında görmek isterdik" diyerek muhalefetini sertleştirmiştir.

Mecliste tabi ki sadece Mustafa Kemal'e muhalifler yoktu. Onu destekleyenler de onun bu savaşta önemli bir görev alıp Türk Ordusu'nu başarıya ulaştırmasını beklemekteydiler. "Sen mühim bir kumandansın! Büyük bir askersin ve bunu da Çanakkale Muharebesi'nde ispat ettin. Şimdi kendini hangi güne saklıyorsun? Sakarya'ya kadar geldi düşman, kendini hangi güne saklıyorsun" diyerek Mustafa Kemal'in Başkomutan olmasını istemektedirler. Mecliste 4 Ağustos 1921'de yapılan gizli oturumda Başkomutanlık meselesi görüşülmüş ve Mustafa Kemal Paşa'ya 5 Ağustos'ta Meclis'in tüm yetkilerini üç aylığına kullanmak üzere Başkomutanlık yetkisi verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa mecliste bir teşekkür konuşması yaparak "Milletimizi esir etmeye çalışan düşmanları mutlaka mağlup edeceğimiz hakkındaki inancının sarsılmadığını" belirterek bu durumu millete ve bütün dünyaya ilan etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Başkomutanlık yetkisini üzerine aldığı ilk icraat olarak bu zor durumdan kurtulmak için bazı tedbirlerin alınmasını gerekli görmüştür. Galibiyetin elde edilebilmesi için ordunun insan gücü, taşıt, araç ve gereç eksiklerinin hemen tamamlanması için çalışmalara başladı. Bu amaçla 7-8 Ağustos 1921'de Tekâlif-i Milliye Emirleri'ni (Milli Vergiler) yayınladı.

On maddeden oluşan emirler şöyledir.

- Her kazada birer Tekâlif-i Milliye Komisyonu kurularak bu komisyonlar toplanacak olan malzemenin orduya ulaştırılmasını sağlayacak.
- Vatanın her ailesi birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık hazırlayıp Tekâlif-i Milliye Komisyonu'na teslim edecek.
- Tüccarın ve halkın elinde bulunan, askerin ihtiyaçlarına yarayacak her türlü yiyecek maddesinin %40'ına bedeli sonradan ödenmek üzere el konulacaktır.
- Askerin ve savaşta kullanılan hayvanların beslenebilmesi için halkın ve tüccarın elinde bulunan her türlü yiyecek maddesinin %40'ına bedeli sonradan ödenmek üzere el konulacaktır.
- Ordunun ihtiyacı için alınan taşıtların dışında kalan tüm taşıtlar, askeri ulaşım yapmak için ayda 100 km'lik mesafeye ücretsiz taşıma yapacak.
- Ordunun giyimine ve beslenmesine yarayan bütün sahipsiz mallara el konulacak.
- Halkın elinde bulunan ve savaşta işe yarar tüm silah ve cephane üç gün içerisinde teslim edilecek.
- Halkın elindeki her türlü teknik donanımın % 40'ına el konulacak.
- Savaş araç gereci yapabilecek ustaların sayıları ve imalathaneler tespit edilecek.
- Halkın elindeki dört tekerlekli at ve öküz arabalarının ve her türlü binek hayvanının % 20'sine el konulacak.

Yayınlanan bu emirlerin uygulanmasında herhangi bir suiistimale meydan vermemek için Ankara, Kastamonu, Samsun, Konya ve Eskişehir'de İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur. Tekâlif-i Milliye emirlerinin zamanında ve eksiksiz uygulanmasıyla ordunun ihtiyaçları büyük ölçüde karşılanmıştır. Buna rağmen Yunan ordusu ile Türk ordusu arasındaki dengesizlik ortadan kaldırılamamıştır. Uzun savaşlardan sonra Anadolu zaten çok büyük bir yıkıma uğramış, dolayısıyla eksiklikler imkan elverdiğince giderilmiştir. Yunan ordusu ise neredeyse dünyanın büyük kısmını sömüren İngilizler tarafından desteklendiği için iki ordu arasındaki fark büyüktü.

12.1.2. Savaşın Başlaması ve Sonuçları

Kütahya Eskişehir Savaşları'nda Türk Ordusu'nu geri çekilmeye mecbur eden Yunanlılar bunu dünyaya büyük bir başarı olarak duyurmuşlardı. Buna rağmen geri çekilirken kayıplar veren Türk Ordusu'nun tamamen yok edilemediğini ve Türk Ordusu'nun hala savaşıma gücünün olduğunu bilmekteydi. Yunanlılar emellerine ulaşabilmek için Türk Ordusu'nu tamamen imha edilmesi gerektiğini bilmekteydiler ve büyük bir meydan muharebesiyle bu işi halledeceklerini düşünüyorlardı. Yunanlılar o kadar emin bir şekilde bu zaferi kazanacağını düşünüyorlardı ki Yunan Kralı Konstantin İngiliz Subaylarını Ankara'da vereceği ziyafete davet bile etmişti. İşte bu düşüncelerle 13 Ağustos 1921'de harekete geçen Yunan ordusuna 15 Ağustos'ta Kral Konstantin tarafından "Ankara'ya!" emri verilmişti.

12 Ağustos 1921 günü Fevzi Paşa ile Polatlı'daki cephe karargâhına gelen Mustafa Kemal Paşa düşmanın Türk Ordusu'na sol kanattan saldıracağına kanaat getirerek gerekli düzenlemeleri yapmıştı. 23 Ağustos'ta başlayan Yunan taarruzunun amacı Türk mevziilerini kuşatıp Türk Ordusu'nu tamamen yok etmektir.

Sakarya Meydan Muharebesi genel olarak üç aşamada cereyan etmiştir. 23-31 Ağustos tarihleri arasında Yunanlıların sürekli taarruzları ve Türk askerinin savunma durumunda bulunması birinci aşamayı oluşturmaktadır. 26 Ağustos'ta Yunan askerinin 100 km'yi bulan savunma hattına sol kanattan yaptığı saldırı Türk ordusunun çok sıkışık bir hal almasına neden olmuştur. Türk Ordusu'nun bu çevirme hareketiyle batıya bakan yönü güneye doğru çevrilmiş ve cephe güneyden Ankara'nın 50 km güneyine kadar kaymıştır. İşte bu sırada Mustafa Kemal Paşa savunma hattının geriye çekilmesi düşüncesini ortadan kaldırmak için şu tarihi sözü ile Türk askerine moral vermiştir. "Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik ilk durabildiği noktada yeniden düşmana cephe kurup savaşa devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler ona tabi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koymaya mecburdur." Esasen milli mücadele ruhunu ifade eden bu söz sayesinde Türk askeri kendinden sayı ve mühimmat olarak çok üstün bir durumda olan Yunan askeri karşısında durmuş, yıkılan mevzilerin yerine yenisini kurmuş, şehit olan askerin yerini bir başkası alarak Yunan ordusunun taarruz gücü kırılmıştır. Savaşın bu ilk aşamasında top seslerinin Ankara'dan duyulması Ankara halkını çok korkutmuştu. TBMM'de bulunan üyeler de son kişi şehit olana kadar meclisi savunmaya karar vermiştir.

Savaşın ikinci bölümünü oluşturan 1-5 Eylül arası dönemde Yunan askerinin yavaş yavaş gücünün tükenmeye başladığı, buna karşılık Türk Milleti'nin verdiği bu topyekûn savaşta Türk askerinin moralinin düzelerek karşı taarruza hazırlandığı görülmektedir. Bu aşamada Yunan birlikleri zaman zaman bazı küçük başarılar kazansa da bu ikinci aşama genel itibarıyla dengede gitmiştir. Sürekli taarruza karşı Türk askeri inançla bulunduğu mevzileri savunmuştur. İkmal kuvvetlerinden çok uzaklaşan ve moral olarak çöken Yunan Ordusu'nda ise artık yorgunluk belirtileri ortaya çıkmaya başlamıştır.

7 Eylül'de Türk askerinin keşif taarruzunda başarılı sonuçlar alınması, Türk askerinin moralini daha da yükseltmiş ve savaşın kazanılacağına olan ümitleri daha da arttırmıştı. Anadolu'nun içlerinden kahraman Türk kadınının savaş meydanına taşıdığı cephaneye bu ümit daha da artmıştı. Bu bağlamda özellikle Yunan ordusunda baş gösteren moral kaybı, yorgunluk ve açlık Türk Genelkurmayı tarafından çok iyi değerlendirilerek en uygun anda saldırmak için beklenmeye başlanmıştı. Tarihler 10 Eylül'ü gösterirken beklenen en uygun anın geldiğine inanılarak Türk askerine genel bir saldırı emri verilmişti. Çok çetin geçen Beyliktepe, Duatepe ve Kartaltepe muharebeleri sonunda Yunan ordusunun direnme gücü tamamen kırılmıştı. 13 Eylül sabahı düşmanın bir kısmı Sakarya Nehri'nin batısına geçmeyi başarmış, geçemeyenler de nehirde boğulmuştur. Yunan ordusunda bozgun o kadar büyük bir hal almıştı ki, mühimmatı ve yaralıları dahi savaş meydanında bırakıp kaçmışlardı. Türk askeri yaralı Yunan askerlerini sedyeleriyle tedavi merkezlerine götürmüştü. Oysa kaçan Yunan askeri geçtiği köyleri yağmalayarak, yakarak ve masum sivilleri öldürerek Afyon'a doğru kaçmaya başlamıştı. Kaçan Yunan askerleri bir müddet Türk askeri tarafından kovalanmış ancak kaçan düşman askerini yakalama imkanı olmadığı için takip bırakılmıştır.

23 Ağustos'tan 13 Eylül'e kadar 22 gün, 22 gece aralıksız devam eden Sakarya Meydan Muharebesi hiç şüphesiz tarihte görülen ender savaşlardan birisidir. Yıkıldı, öldü denilen bir ulusun tekrar dirilip şahlanmasıdır. Avrupalılara karşı 1683 yılında başlayan geri çekilme Sakarya Nehri'ne kadar sürmüş Türk Milleti bu noktaya kadar hep savunma ve geri çekilme durumunda olmuş ancak bu tarihten

sonra taarruza geçmiştir. Yunan ordusunun yaklaşık 1/3'ü yok edilerek taarruz gücü kırılmıştır. Sakarya Savaşı'nın kazanılması TBMM'nin içte ve dışta prestijini oldukça arttırmıştır. Savaşın bitmesinden yaklaşık bir hafta sonra Fransızlar milli mücadeleyi tanımak zorunda kalmışlardır. Sovyetler ile Kars Antlaşması imzalanarak Doğu Anadolu'daki sınır problemleri halledilmiştir. İngilizlerle 23 Ekim'de bir anlaşma imzalanarak esirlerin karşılıklı değişimine karar verilmiştir. Sakarya zaferiyle Türk Milleti yalnızca Yunanlıları yenmekle kalmamış, tüm dünyaya haklı davasını kabul ettirme yönünde önemli bir mesafeyi de kat etmiştir. TBMM tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya 19 Eylül 1921'de Gazilik ve Müşirlik (Mareşallik) rütbesi verilmiştir.

12.2. KARS ANTLAŞMASI (13 EKİM 1921)

Sakarya Savaşı'ndan sonra Kafkaslarda meydana gelen yeni gelişmeler sebebiyle 26 Eylül 1921'de bir konferans düzenlendi, Sovyetler Birliği, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan devletlerinin temsilcilerinin katıldığı konferansa TBMM adına Kazım Karabekir katılmıştır. Genel olarak 16 Mart 1921 tarihli Moskova Dostluk Antlaşması'nda ele alınan konular görüşülmüş ve bu yükümlülükler Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan tarafından da kabul edilmiştir. Kars'ta toplanan konferans 13 Ekim 1921 tarihinde Kars Antlaşması'nın imzalanmasıyla sona ermiştir.

Genel itibariyle maddeleri şöyledir;

- Türkiye'nin tanımadığı bir anlaşmayı Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan da tanımayacak.
- TBMM hükümeti Batum'un Gürcistan'a bırakılmasını kabul edecek.
- Taraflar, İstanbul'un güvenliği ve boğazların ticarete açılmasını kabul edecek.
- Anlaşmaya taraf olan devletler, Mondros Mütarekesi'nden sonra ülkelerinde kalan ve savaş münasebetiyle tutuklananları serbest bırakacak.
- Söz konusu devletler karşılıklı olarak kendi toprakları üzerinde yaşayan taraf ülkelerin vatandaşlarına ayrıcalıklar tanıyacaklar.

Antlaşmanın imzalanmasıyla Türkiye'nin doğu sınırı bu dört devlet tarafından kabul edilmiş ve Doğu Cephesi bu sayede tamamen kapanmıştır.

12.3. ANKARA İTİLAFNAMESİ (20 EKİM 1921)

Fransızların Anadolu'nun güneyinde ve güneydoğusunda sürdürdükleri savaş kendi açılarından çıkmaza girince savaşa son verme isteği ortaya çıkmıştır. Öncelikle Fransız halkı savaştan artık usanmıştı ve bir an evvel bitmesini istiyordu. Türk Ordusu'nun toparlanıp İngilizlerin desteklediği Yunanlıları yenmeye başlaması Fransız kamuoyunda harcanan emek ve paranın boşuna olduğu artık yüksek sesle söylenir olmuştu. Anadolu'da giriştikleri bu sonuçsuz macera sebebiyle Fransızlar galip geledikleri gibi, almış oldukları yenilgiler sebebiyle Kuzey Afrika'daki sömürgelerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalabiliyorlardı. Fransızların TBMM ile anlaşmak istemesindeki en önemli neden ise Fransızlar, İngilizler tarafından kullanıldığını anlamışlardı. Bizzat savaş meydanlarında çarpışan Fransızlara karşı İngilizler hiç çaba sarf etmeden petrol bölgelerinin üzerine oturmuşlardı. Yine İstanbul'un İngilizler tarafından işgal edilmesi Fransız hükümetinin tepkisine neden olmuştu.

Sevr Antlaşması'nın Türk Milletine kabul ettirmenin imkansız olduğunu anlayan Fransız hükümeti, TBMM ile anlaşma zemini bulabilmek amacıyla Franklin Bouillion 9 Haziran 1921'de Sakarya Savaşı'nın hemen öncesinde Ankara'ya gelmiştir. Franklin Bouillion ile Mustafa Kemal arasındaki ilk resmi görüşme 13 Haziran'da yapılmıştır. Mustafa Kemal Paşa görüşmelerin hareket noktasının Misak-ı Milli olması gerekliliğinden bahsetmiş ancak Fransız temsilci Sevr Antlaşması'nı esas alan bazı isteklerde bulunmuştur. Günlerce süren görüşmeler neticesinde Franklin Bouillion'a yapılacak olan görüşmelerin Misak-ı Milli çerçevesinde olması lazım geldiği kabul ettirilmiştir. Ancak Sakarya Savaşı öncesi başlayan bu görüşmelerin sonuçlanması savaşın sonuna kalacaktır. Çünkü Fransa her ne kadar bir anlaşmaya taraf olmak istese de yine de çıkarları doğrultusunda hareket etmekten geri durmamıştır. İşte bu Fransız delegeye Türk Milleti'nin isteklerinin kabul ettirilebilmesi için büyük ve başarıyla biten bir savaş gerekmiştir.

Sakarya Savaşı'ndan sonra görüşmeleri tekrar başlatmak için Franklin Bouillion 20 Eylül 1921'de Ankara'ya gelmiş, görüşmeler 24 Eylül'de başlamıştır. Yaklaşık bir ay süren görüşmeler sonunda

20 Ekim 1921 tarihinde Ankara İtilafnamesi imzalanmıştır. Ankara İtilafnamesi ile TBMM büyük bir siyasi zafer daha kazanmış oldu. Nitekim Avrupalı büyük bir devlet ilk defa Misak-ı Milli'yi tanımış, Anadolu'daki emellerinden vazgeçmiştir. Anlaşma ile Fransa, Antakya ve İskenderun hariç Güney ve Güneydoğu Anadolu'dan çekilmeyi kabul etmiştir. Antakya ve İskenderun'da özel bir idare kurulacağı ve burada Türkçenin resmi dil olması kabul edilmiştir. Antakya, Antakya meclisinin aldığı bir kararla 1939'da anavatana katılacaktır. Böylelikle Türkiye'nin güney sınırları da tam olarak belli olmuştur. Anlaşmanın imzalanmasından sonra Fransa, iki ay içerisinde belirlenen sınırın güneyine çekilmeyi taahhüt etmiştir. Bunun dışında Fransızlar, top, cephane ve diğer savaş malzemelerinden oluşan büyük miktardaki silahı Türklere vermeyi kabul etmiş, ileride daha fazlasını vermeyi taahhüt etmiştir. Böylelikle güney cephesinin kapanmasıyla burada bulunan askerler Büyük Taarruz için Batı Cephesi'ne sevk edilmiştir.

12.4. BÜYÜK TAARRUZ

Sakarya Savaşı'nın kazanılması TBMM Hükümeti'ne diplomasi alanında büyük bir avantaj kazandırmıştı. Bu avantajlarla Sovyetler ile Kars Antlaşması, Fransızlar ile Ankara İtilafnamesi imzalanmıştır. Bu avantajını batıda yani Avrupa devletleri üzerindeki etkilerini yerinde görmek ve eğer mümkün olursa yeni bir savaşa gerek kalmadan anlaşma yapmak maksadıyla Mustafa Kemal Paşa, Dışişleri Vekili Yusuf Kemal Bey'i Şubat 1922'de Avrupa'ya gönderdi. Paris ve Londra'da temaslarda bulunan Yusuf Kemal Bey, burada milli davayı anlatmaya çalışmıştır.

Yusuf Kemal Bey'in bu temaları sürerken Avrupa'da yeni bir konferansın toplanacağı söylentileri çıkmış, hatta bu söylentiler Ankara'ya kadar ulaşmıştı. Yusuf Kemal Bey yurda henüz dönmeden İtilaf Devletlerinin barış şartları 22 Mart 1922'de Ankara'ya ulaşmıştı.

Bu barış önerisine göre;

- Türk-Yunan kuvvetleri arasına askerden arındırılmış 10 km'lik bir güvenlik alanı oluşturulacak.
- Birlikler, insan ve cephane bakımından güçlendirilmeyecek, birliklerin konumlarında herhangi bir değişiklik yapılmayacak.
- Türk Ordusu ve askeri durumu İtilaf Devletlerince oluşturulacak bir komisyon tarafından teftiş edilecek.
- Savaş üç ay süreyle durdurulacak, barış için gerekli zemin bulununcaya kadar mütareke üç ayda bir kendiliğinden yenilenecek.
- Taraflardan biri savaşı yeniden başlatmayı düşünürse ateşkes süresinin bitimine 15 gün kala karşı tarafa ve İtilaf Devletlerine bu durumu bildirecek.

Sakarya Meydan muharebesi ile çok ağır bir darbe alan Yunan ordusunun durumu düşünülerek hazırlanan bu ateşkes anlaşmasını Yunan tarafı hemen kabul etmiştir. Ayrıca TBMM'yi ve Türk Ordusu'nu oyalamayı planlayan bu ateşkese TBMM üyeleri düşmana zaman kazandıracak ve onun tekrar toparlanmasına fırsat vereceği için sıcak bakmamıştır. TBMM çok ağır şartlar taşıyan bu ateşkese vereceği cevabı hazırlarken 26 Mart tarihinde itilaf devletlerinden ikinci bir barış teklifi gelmiştir.

Bu teklifte barış şartları şöyle belirlenmiştir.

- Gerek Türkiye'de, gerekse Yunanistan'da azınlıkların haklarının korunmasına ve bu hususta konulacak olan kuralların uygulanmasına Milletler Cemiyeti'nin katılması, doğuda bir Ermenistan kurulması, bu işe Milletler Cemiyeti'nin katılması
- Boğazların serbestliğini sağlamak için Gelibolu yarımadasında ve boğazlar çevresinde askerden arındırılmış, tarafsız bir bölge meydana getirilmesi.
- Trakya sınırının Tekirdağ Türkiye'ye, Kırklareli, Babaeski ve Edirne Yunanlılara bırakılacak şekilde tespit edilmesi.
- Türkiye'de kalacak olan İzmir'deki Rumların ve Yunanistan'da kalacak olana Edirne'deki Türklerin bu şehirlerin idaresine adaletli bir şekilde katılmalarını sağlayacak uygun bir usulün kararlaştırılması.
- Sevr Antlaşması'nda 50000 kişi olarak belirlenen Türk Silahlı Kuvvetlerinin mevcudunun 85000'e çıkartılması, Sevr projesinde olduğu gibi Türk askerinin paralı asker olması.
- Barışın hemen arkasından İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u hemen boşaltması.
- Sevr projesindeki mali komisyon kaldırılmakla beraber, İtilaf Devletleri'nin iktisadi menfaatlerinin gözetilmesi, dış borçların ve Türkiye'ye yüklenecek savaş tazminatının ödenmesinin sağlanması hususunda Türk hakimiyeti ile bağdaşabilecek bir hususun tespit edilmesi.

- Adli ve ekonomik kapitülasyonlarda değişiklik yapılmak üzere birer komisyon kurulması öngörülmekteydi.

İtilaf Devletleri'nin önce ateşkes, daha sonra da barış teklifini alan TBMM hükümeti, prensip olarak daima barıştan yana olduğunu vurgularken, 5 Nisan 1922'de vermiş olduğu karşı barış önerisinde işgal altındaki vatan topraklarının derhal boşaltıldığı takdirde barış görüşmelerine hemen başlanabileceğini bildirmişti. İtilaf Devletleri TBMM'nin kendilerine sunduğu şartları kabul etmediler ve Anadolu'nun boşaltılmasının öncelikli şartının mütarekeyi kabul etmek olduğunu bildirdiler. Ülkenin kurtuluşunun artık kesin bir savaşla sağlanabileceğinin ortaya çıkması büyük taarruz için daha iyi bir şekilde hazırlanılmasını zorunlu kılmıştı. TBMM hükümeti bir yandan taarruz hazırlıklarını sürdürürken, diğer yandan İtilaf devletleri ile temasını sürdürmüş ve barış yanlısı bir politika izlediğini göstermeye çalışmıştı.

TBMM hükümeti ile İtilaf Devletleri arasında diplomatik görüşmeler sürerken Yunanistan tarafında da bazı gelişmeler meydana geldi. Sakarya Savaşı sonunda ağır bir yenilgi alan Yunanlılar, hem İtilaf Devletleri nezdinde savaşın getirdiği olumsuz etkiyi kırmak, hem de Yunan halkının gündemini değiştirmek suretiyle moralini yükseltmek için Anadolu'da yepyeni siyasi maceralar içine girdi. Bu amaçla Yunan Hükümeti 27 Temmuz 1922'de İzmir ve Manisa civarını doğrudan Yunanistan'a katmak için İonia Muhtar İdaresi'nin kurduğunu açıkladı. İzmir'deki Yunan başkomiseri Sterghiades tarafından muhtariyet 30 Temmuz'da dünyaya ilan edildi. TBMM hükümeti durumu İtilaf Devletleri nezdinde şiddetle protesto etti. Aslında bu bağımsızlık ilanına bölgedeki Rumlar da inanmamış ve bu amaçla yapılan mitinglere fazla rağbet etmemişlerdi. Anadolu'yu tamamen boşaltma ihtimali ile karşı karşıya kalan Yunanlılar böylelikle hiç olmazsa İzmir ve Manisa çevresini elde tutmayı amaçlamışlardı.

Bağımsızlık ilanının "delice" bir iş olduğu itilaf devletleri tarafından da kabul edilmişti. İşte tam bu sırada Yunanlılar Türk tarafını barışa zorlamak ve itilaf devletleri karşısında yitirdikleri prestijlerini yeniden kazanmak için İstanbul'un Yunan ordusu tarafından işgal edilmesi Yunanlılar tarafından gündeme getirildi. Müttefik devletler artık kamuoylarını savaş için ikna edemez hale gelmişlerdi. Bu yüzden barış artık daha fazla telaffuz edilir olmuştu. Yunanlılar yaklaşık 2 yıldır Anadolu'da bulunmaktaydı ve kazanımlarından kolay vazgeçmek istemiyorlardı. Ayrıca Mustafa Kemal'in orduyu son bir savaşa hazırladığı Yunanlılar tarafından duyulmuştu. İşte bu gerekçelerle elinde bir koz olması maksadıyla Yunanlılar İstanbul'un kendileri tarafından işgal edilmesi için İngiltere'ye başvurmuştu. İngiliz başbakanı Lloyd George bu duruma taartar olmakla birlikte İngiliz parlamentosu İstanbul'un Yunanlılar tarafından işgal edilmesini reddediyorlardı. Ayrıca İtalya ve özellikle Fransa boğazların tamamen İngilizlerin denetimine geçeceği endişesiyle duruma şiddetle karşı çıktılar. Buna rağmen Yunanlılar manevra yapma bahanesiyle Marmara Denizi'ne donanmasını soktular ve iki tümenlik bir kuvvet de deniz yoluyla Trakya'ya gönderildi. Fransızlar ise eğer Yunanlılar İstanbul'a saldırırsa ne pahasına olursa olsun karşı konacağını bildirdiler ve Çatalca'ya bir savunma hattı oluşturdular. Durumun gerginleştiğini fark eden İngilizler de Fransızların bu tutumuna katılmış ve saldırı kim tarafından yapılırsa yapılsın hep birlikte karşı konacağını bildirdiler. Bunun üzerine Yunanlılar bu tasarılarından vazgeçmek zorunda kaldılar.

1922 yılının yaz aylarında bu olaylar yaşanırken Sakarya Savaşı'ndan sonra Mustafa Kemal Paşa başkomutan olarak orduyu savaşa hazırlamaya başlamıştı. 14-15 Eylül 1921'de genel seferberlik ilan edilerek geçen bu sürede ordunun er ihtiyacı büyük ölçüde karşılanmış ve batı cephesindeki asker sayısı 200 bine yaklaşmıştır (199.283 er). Mondros Ateşkesinden sonra Türk ordusunun el konulan silahları hem İstanbul'da, hem de Anadolu'nun değişik noktalarında vatanseverler tarafından kaçırılarak Batı Cephesi Komutanlığına teslim edilmişti. Bu suretle tüfek ve top ihtiyacı karşılanmaya çalışıldı. Bu depolardan kaçırılan topların kamaları alındığı için hiçbir işe yaramıyordu. Türk Milleti kendi silah imalathanelerini kurarak bu topları tamir etmiş ve çalışır duruma getirmişti. Ayrıca bu imalathanelerde ordunun ihtiyacı olan kasatura, fişek ve kılıç gibi malzemeler süratle imal edilmeye başlanmıştı. Türk ordusunun Sakarya Savaşı ve Büyük Taarruz arasındaki zamanda malzeme stoku yaklaşık iki katına çıkarılmıştı. Memleketin dört bir yanında kurulan bu imalathanelerde üretilen silahlar çocuk, kadın ve ihtiyar erkekler tarafından develerle ve kağnılarla batı cephesine naklediliyordu. Yine de ihtiyaç duyulan bazı savaş malzemeleri Sovyetlerden, İtalyanlardan ve Fransızlardan karşılanmaya çalışılmıştır. Bu ilerlemeye rağmen yine de devrin en büyük gücü olan İngilizler tarafından desteklenen Yunan ordusunun silah gücü fazlaydı.

Türk Genel Kurmayı tarafından bir yandan cephe temin edilirken diğer yandan da ordu savaşa hazır hale getirilmeye çalışılıyordu. Bunun için Batı Cephesi I. Ordu ve II. Ordu olmak üzere yenisinden teşkilatlandırıldı. I. Ordu'nun başına Nurettin Paşa, II. Ordu'nun başına da Yakup Şevki Paşa

getirildi. Ayrıca İsmet Paşa'nın Batı Cephesi Umum Komutanlığı görevi de devam etmekteydi. Tüm hazırlıklar büyük bir gizlilik ve titizlik içerisinde yapılmıyordu. Bazı üst düzey komutanların da davet edilmesiyle Akşehir'de 27 Temmuz gecesi Mustafa Kemal Paşa, Fevzi Paşa, İsmet Paşa taarruz işi- ni konuştu. Bütün önemli komutanların Akşehir'de toplanmasının şüphe çekmemesi için subaylar arsında bir futbol maçı dahi tertip edilmişti. 4 Ağustos'ta İngiliz Başbakanı Lloyd George'un Yunan- lıları öven ve Türkleri tehdit eden konuşmasının Ankara'da duyulması üzerine Mustafa Kemal Paşa Batı Cephesi Komutanlığına taarruz için hazır olunması talimatını verdi.

Taarruz hazırlıkları tüm hızıyla devam ederken bir yandan da barış için zemin aranılmıyordu. Bu mak- satla İçişleri Vekili Fethi Bey Avrupa'ya gönderildi. 23 Temmuz'da Fransa Başbakanı Poincaré ile görüşen Fethi Bey temaları için Paris'ten Londra'ya geçti. Kendisine Londra'da hiçbir üst düzey yetkili randevu vermedi. Fethi Bey sadece Foreign Office'de Vansittart'la bir görüşme yapabildi. İngiltere, TBMM'nin bu teşebbüsünü bir zaaf olarak görüp "İngiltere şimdi müzakere istemiyor" diyerek barış yolunu tıkadı. Bunun üzerine kararlaştırılan taarruz uygulanmaya konuldu.

21 Ağustos 1922'de Mustafa Kemal Paşa Akşehir'de bulunan Batı Cephesi karargahına vardı. Bura- da komutanlarla yapılacak savaşın planları gözden geçirildi ve 24 Ağustos'ta karargah Şuhut kasa- basına, ertesi gün de Kocatepe'nin güney batısına nakledildi. Düşmanın dikkatini çekmemesi için ordu geceleri sessiz bir şekilde yol almış, gündüz ise Yunan gözcü uçaklarına yakalanmamak için ya ağaç altlarında gizlenilmiş, ya da köylerde konaklanmıştı. Silah ve cephaneye taşıyan katır ve atların ayaklarına keçeler bağlanarak yine Yunan istihbaratı şaşırtılmıştı.

Yunan ve İngiliz istihbaratının şaşırtıldığı bir diğer nokta da savaşın ağırlık merkezidir. Hem İngilizler, hem de Yunanlılar Türk Ordusu'nun ağırlık merkezinin Eskişehir'de olduğunu ve Türk Ordusu'nun saldırıya buradan yani Eskişehir'den başlayacağını beklemekteydiler. Gerçekte ise Eskişehir'de 1. Orduya göre çok az asker bulunmaktaydı. Burada bulunan askerler mevcudu yüksek göstermek için gece geniş aralıklarla ateşler yakmış, gündüz ise atların arkasına çalılar bağlayarak büyük toz bulutları oluşturarak sanki kalabalığın kaldırdığı toz izlenimi ortaya çıkarmıştı. Böylelikle düşman saldırının nereden yapılacağı hususunda aldatılmıştı.

Tarih 25 Ağustos 1922'yi gösterdiğinde artık Mustafa Kemal Paşa için geri sayım başlamış ve o gün Anadolu'nun dışarıyla olan telgraf bağlantısı kesilmişti. Saatler gece yarısını gösterdiğinde TBMM İcra Vekilleri Heyeti Başkanı'na (Başbakan) gönderdiği telgrafla taarruzun 26 Ağustos'ta yapılacağı- nı bildirmişti. Bu ana kadar her şey o kadar gizli bir şekilde yapılmıştı ki Başkomutan'ın Ankara'da olmadığını bilen sadece birkaç kişi bulunmaktaydı. Gazeteler bile Paşa'nın Çankaya'da çay partisi vereceğini yazmıştı.

26 Ağustos 1922 Cumartesi saat 05.30'da Tük topçusunun ateşiyle başladı. Türk Ordusu Afyon'un güneyinden taarruza geçerek düşmanı parçalayacak böylelikle direnme gücü kırılacaktı. Önceden tasarlanan bu plan uygulamada başarılı oldu. Bir İngiliz subayının Yunanlıların kurmuş olduğu mev- zileri işaret ederek "eğer Türkler bu mevzileri dört beş ayda işgal ederse, bir günde düşürdüklerini iddia edebilirler" dediği mevziler bir saat gibi kısa bir sürede parçalanmış, böylelikle Yunan ordusu Dumlupınar'a doğru itilmiştir. 27 Ağustos'ta Afyon düşman işgalinden kurtarılmıştı. 30 Ağustos ta- rihinde Yunan ordusunun beş tümeni ne Dumlupınar'a ne de Kütahya'ya gidebilecek durumdaydı. Düşman Türk ordusu tarafından sarılmış ve sıkıştırılmıştı.

Mustafa Kemal Paşa, topçulara sıkıştırılan Yunan ordusunu göstererek çok yakından ateş edilme- sini ve düşmanın kaçmasına fırsat vermeden imha edilmesini emretmişti. Bizzat Başkomutan tara- fından idare edilen Türk ordusu Başkomutanlık Meydan Muharebesinde düşman askerinin önemli bir kısmını imha etmiştir. Teslim olanlara zarar verilmemişti. Ancak imha savaşından kurtulmayı başaran düşman askeri İzmir'e doğru kaçmaya başladı. Savaş meydanı Yunanlıların kaçarak bıraktı- ğı askeri mühimmat ve ölümlerle doluydu. Yunan askeri kendisinden beklendiği gibi geçtiği köyleri, kentleri, ekinleri yakarak; erkek, kadın, çocuk ayırımı yapmaksızın önüne gelen herkesi öldürerek denize doğru kaçıyordu.

Nitekim 1 Eylül 1922'de Türk Ordusu'na yayınladığı beyannamede Gazi Paşa şöyle diyordu. "Bütün arkadaşlarımın Anadolu'da daha başka meydan muharebeleri verileceği göz önüne alınarak iler- lemesini ve herkesin fikri güçlerini ve kahramanlık ve vatanseverlik kaynaklarını yarırcasına gös- termeye devam etmesini isterim. Ordular; ilk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri!" Aynı gün Mustafa Kemal Paşa Türk Milletine de zaferi şöyle müjdeledi. "Zalim ve mağrur düşman ordusunun esas unsurları akıllara dehşet verecek katiyetle imha edilmiştir."

Türk Ordusu'nun takibi ile Yunanlıların işgal ettiği yerler bir bir kurtarılmaya başlandı. 1 Eylül'de Uşak, 2 Eylül'de Eskişehir, 3 Eylül'de Simav, Salihli, Gördes, Alaşehir ve Nazilli, 6 Eylül'de Bilecik ve Balıkesir, 7 Eylül'de Aydın ve 8 Eylül'de Manisa, 9 Eylül'de İzmir, 10 Eylül'de Bursa düşman işgalinden kurtulmuştu. 18 Eylül tarihi geldiğinde Trakya dışında Anadolu'nun hiçbir yerinde esir düşman askerleri hariç hiç düşman askeri kalmamıştı.

Taarruzu 3 gün sonra ancak duyabilen İngilizler Yunan ordusunu imhadan kurtarabilmek için TBMM Hükümeti'nin İstanbul'daki temsilcisi Hamit Bey'e hemen mütareke önerdiler. Ankara'da bulunan İcra Vekilleri Heyeti başkanı Rauf Bey durumu cephede bulunan Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmişti. Mustafa Kemal Paşa verdiği cevapta " Anadolu'daki Yunan ordusu kesin olarak mağlup edilmiştir. Anadolu için her hangi bir görüşmeye gerek kalmamıştır. Mütareke ancak Trakya için söz konusu olabilir. Eğer Yunan hükümeti, 10 Eylül tarihine kadar doğrudan doğruya veya İngiltere aracılığı ile mütareke için başvurursa o takdirde aşağıdaki şartlarda mütareke yapılması mümkündür" diyerek şu şartları sıralamıştır.

1. Mütareke tarihinden itibaren 15 gün içinde Trakya'nın 1914 sınırlarına kadar Türk makamlarına teslim edilmesi.
2. Yunanlıların 15 gün içerisinde Türk esirleri teslim etmesi.
3. Yunanlıların üç buçuk yıldan beri Anadolu'da yaptıkları tahribat için tazminat ödemesi.

Mustafa Kemal Paşa böylelikle Yunanlıların Anadolu'da barınabilme imkanlarının kalmadığını tüm dünyaya ilan etmiştir. Türk ordusu yaklaşık üç buçuk yıldır düşman işgali altında olan İzmir'e 9 Eylül 1922'de öğleden önce girmiş ve Yunanlıların şehri yakmasına mani olmaya çalışmıştır. Şehirde büyük bir panik havası baş göstermiş, 15 Eylül 1919'da Yunan askerlerini İzmir'e getiren İngiliz gemileri şimdi getirdikleri askerleri geri götürmek için limanda demirlemişti. Mustafa Kemal Paşa 10 Eylül'de Türk halkının sevgi gösterileri arasında İzmir'e girmiştir.

Anadolu'nun kurtarılmasından sonra sıra Trakya ve İstanbul'un kurtarılmasına gelmişti. Türk ordusunun kuzeybatıya yani Çanakkale'ye yönelmesi İngilizlerle bir bunalımın çıkmasına neden oldu. İngiltere son bir ümitle en azından Doğu Trakya'nın Türk ordusu tarafından alınmasının önüne geçebilmek için Fransa ve İtalya'dan yardım istedi. Ancak ne Fransa ne de İtalya İngiltere'ye asker vermediler. Son çare olarak İngiltere sömürgelerine başvurarak asker istemiş ancak Yeni Zelanda dışında hiçbir devlet kendisine asker vermeyi kabul etmemiştir. Buna rağmen İngiltere boğazlardaki ve İstanbul'daki sözde haklarından vazgeçmemek ve dünyadaki otoritesini sarsmamak için boğazlar bölgesindeki askerlerine gerekirse savaşılacağını bildirdi.

Durumun kritikleşmesi üzerine devreye giren müttefik temsilcileri diplomatik çabalarla yeni bir savaşın çıkmasını engellemeye çalıştılar. İstanbul'daki Fransız Yüksek Komiseri General Pelle 18 Eylül'de Mustafa Kemal Paşa ile görüşüp 13 Eylül 1921'de tarafsız bölge ilan edilen boğazlar bölgesine girilmemesini tavsiye etti. Bu görüşmede Gazi Paşa; "Türk Hükümeti'nin böyle bir tarafsız bölge tanımadığını, düşman işgalinden Trakya'yı da kurtarmadan Türk askeri hareketinin durdurulmasının mümkün olmadığını" söyledi. Çanakkale bölgesinde birbirlerine iyice yaklaşan Türk ve İngiliz kuvvetleri arasında bir çatışma çıkmaması için diplomatik çabalar hızlandırıldı. Franklin Bouillion Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere İzmir'e geldi. Ayrıca 20-23 Eylül'de Paris'te İtilaf Devletleri'nden Fransız Başbakanı Pioncare, İtalya Başbakanı Sforza ve İngiltere Dışişleri Bakanı Curzon bir araya gelmişler, Fransa ve İtalya Başbakanlarının ısrarlı tutumları ile Curzon doğu Trakya'nın Yunanlılar tarafından boşaltılmasını kabullenmek zorunda kaldı. 23 Eylül 1922 tarihinde yukarıda isimleri zikredilen başbakan ve bakanlar Mustafa Kemal Paşa'ya bir nota ilettiler. Notada askeri hareketin derhal durdurulması istenmişti. Boğazlardaki tarafsız bölgeye asker gönderildiği takdirde Edirne dahil, Meriç Nehri'ne kadar Türklere verileceğini ayrıca yapılacak barış konferansından önce İzmit veya Mudanya'da bir toplantı önerilmişti. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa 28 Eylül'de hareketi durdurmuş, 29 Eylül'de de konferansın Mudanya'da yapılmasını Meriç Nehrine kadar Trakya'nın verilmesi koşuluyla kabul ettiğini İtilaf Devletleri temsilcilerine bildirmişti.

12.5. BÜYÜK TAARRUZ'UN MİLLİ MÜCADELE İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Büyük zaferin kazanılması 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi ile başlayan ve 10 Ağustos 1920 Sevr Antlaşması ile tamamlandı zannedilen Türk Milletini parçalama, bölme ve yok etme eylemini kesin olarak bertaraf etti. Avrupalıların Türkleri Avrupa'dan atma hayalleri boşa çıkarıldı. Zafer aynı zamanda dünyada neredeyse esir olarak yaşayan milletler üzerinde büyük bir memnuniyet meydana getirmiş, onların da kurtuluşa olan güvenlerini arttırmıştır. Büyük zafer dünya milletlerine özgürlük ve bağımsızlık aşkının önünde hiçbir silahın, hiçbir ordunun duramayacağını göstermiştir.

Türk Milletinin yüzyıllardır savaşlarda aldıkları yenilgiler sebebiyle kendilerine olan güvenleri sarsılmıştı. İşte Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi ile Türk Milleti bu güveni yeniden tazelemiştir. Bu zaferlerden sonra imzalanan Mudanya Mütarekesi ve Lozan Barış Antlaşması ile Cumhuriyeti kurarak “Muasır Medeniyetler” seviyesine Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde ulaşmak için durmaksızın yol almıştır.

12.6. KAYNAKÇA

- Atatürk, M. Kemal, Nutuk (1919–1927), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1991, (Bugünkü Dille Yayına Hazırlayan: Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ)
- Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I, I/1, II (Bozkurt, G., Çağan, N., Ergün, M., Genç, N., Güneş, İ., Kürkçüoğlu, Ö., Taşdemirci, E.), YÖK Yayınları, Ankara, 1995
- Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, (Çakmak, M.A., Dönmez, C., Hayta, N., Safran, M., Şahin, M., Turan, R.), Okutman Yayıncılık, Ankara, 2009
- Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, (Arslanhan, İ., Bahadır, Ö., Eken, H., Ünlü, H., Yerebasmaz, A.), Marmara Yayınları, Bursa, 1998
- Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, (Ed. Ertan, T. F.), Siyasal Kitabevi, Ankara, 2001
- Armaoğlu, F., 20. YY Siyasi Tarihi (14. Baskı), Alkım Yayınları, İstanbul, 2005
- Kinros, L., Atatürk Bir Milletin Yeniden Doğuşu, Altın Kitaplar, İstanbul, 2006
- Milli Mücadele Tarihi Makaleler, (Akbulut, D.A., Balcıoğlu, M., Konukçu, E., Önsoy, R., Özkaya, Y., Tanfer, V.), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2002
- Tansel, Selahattin, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar III, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 1973
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, (Akbiyık, Y., Akbulut, D.A., Avcı, C., Balcıoğlu, M., Eraslan, C., Köstüklü, N., Süslü, A., Tural, M.A., Turan, R., Yalçın, D.), Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara, 2000
- Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri, (Ekincikli, M., Gedikli, Ş., Turan, M., Yalçın, S.), Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003